ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ (ΝΕΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)-ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ (ΠΑΛΑΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)
ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων όρων:

α. Κόμμα του Γ. Θεοτόκη

β. Προσωρινή Κυβέρνησις της Κρήτης (1905)

γ. Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής.

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Α2

Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις που ακολουθούν, γράφοντας στο τετράδιό σας, δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί στην κάθε πρόταση, τη λέξη Σωστό, αν η πρόταση είναι σωστή, ή Λάθος, αν η πρόταση είναι λανθασμένη:

α. Το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα δεν προέκυψαν ταξικά κόμματα στην Ελλάδα.

β. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος παραιτήθηκε από τη θέση του ως Υπουργού Δικαιοσύνης της Κρητικής Πολιτείας στις 18 Μαρτίου 1901.

γ. Τον Φεβρουάριο του 1913 πραγματοποιήθηκε η ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα.

δ. Το κόστος των Βαλκανικών πολέμων κλόνισε την εθνική οικονομία.

ε. Οι προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης να αποτρέψει την κρίση του 1932 εξάντλησαν τα αποθέματα της χώρας σε χρυσό και συνάλλαγμα.

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ Β1

Να αναφέρετε τους φορείς οργάνωσης της παλιννόστησης (μονάδες 7) και τις συνθήκες που βρήκαν οι πρόσφυγες του πρώτου διωγμού (1914-1918), όταν επέστρεψαν στις εστίες τους (μονάδες 6).

Μονάδες 13

ΘΕΜΑ Β2

Ποια εμπόδια αντιμετώπισε η αστική αποκατάσταση των προσφύγων κατά τη δεκαετία του 1920;

Μονάδες 12

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε:

α. στην ασάφεια του ελληνικού συντάγματος του 1864, ως προς την ανάθεση της εντολής για σχηματισμό κυβέρνησης, και στο πρόβλημα που αυτή προκαλούσε (μονάδες 8)

β. στη ρύθμιση με την οποία επιχειρήθηκε η επίλυση του προβλήματος (μονάδες 10) και στις συνέπειές της στο κοινοβουλευτικό σύστημα (μονάδες 7).

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Λίγες μέρες μετά το όργιο της εκλογικής νοθείας, στις 29 Ιουνίου 1874, τυπώνεται στην εφημερίδα Καιροί το πολιτικό Κατηγορώ του Χαρίλαου Τρικούπη, υπό τον οικείο πλέον τίτλο «Τις πταίει;». […] [Σύμφωνα με τον Τρικούπη] αποκλειστικός υπεύθυνος της παρατεταμένης πολιτικής κρίσης που μαστίζει τον τόπο είναι ο θρόνος, «το στοιχείον εις το οποίον διά της διαστροφής των συνταγματικών ημών θεσμών συνεκεντρώθη ολόκληρος η εξουσία». Ο Τρικούπης αποδοκιμάζει οποιαδήποτε άλλη εκδοχή, που θα επέρριπτε ευθύνες στο λαό ή στα πολιτικά κόμματα: για το Μεσολογγίτη πολιτικό, το μεν έθνος βρίσκεται μπροστά στο δίλημμα «της υποταγής εις την αυθαιρεσίαν ή της επαναστάσεως», οι δε πολιτικοί είναι ανίκανοι να αντικρούσουν τον απόλυτα μοναρχικό τρόπο διακυβέρνησης που έχει επιλέξει το στέμμα, εκτός από αυτούς που συνηγορούν και υποθάλπουν τη βασιλική αυταρχικότητα.

Η αιχμηρή πολιτική θέση του Τρικούπη ολοκληρώνεται με το εξής συμπέρασμα: ο σχηματισμός κυβερνήσεων πλειοψηφίας και η διαμόρφωση δικομματικού συστήματος είναι η μόνη θεραπεία της νόσου, αυτή που απομακρύνει το έθνος από την επαναστατική, λανθασμένη και ριψοκίνδυνη, κατά την άποψή του, προοπτική.

Ν. Μαρωνίτη, «Η εποχή του Γεωργίου Α΄. Πολιτική ανανέωση και αλυτρωτισμός», Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000, τ.5, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2003, σ. 14.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Όπως πλήρης υπήρξεν ο προς τα δικαιώματα του λαού περί την εκλογήν των βουλευτών σεβασμός της κυβερνήσεώς μου, ούτως ενδελεχής θέλει είσθαι η παρ' εμού αναγνώρισις των από του γράμματος και του πνεύματος του συντάγματος στηριζομένων προνομιών των εκλεκτών του Έθνους. Αι προνομίαι αύται της Βουλής ανταποκρίνονται προς καθήκοντα επιβαλλόμενα εις αυτήν. Απαιτών ως απαραίτητον προσόν των καλουμένων παρ' εμού εις την κυβέρνησιν του τόπου την δεδηλωμένην προς αυτούς εμπιστοσύνην της πλειονοψηφίας των αντιπροσώπων του Έθνους, απεκδέχομαι[1] ίνα η Βουλή καθιστά εφικτήν την ύπαρξιν του προσόντος τούτου, ου άνευ αποβαίνει αδύνατος η εναρμόνιος λειτουργία του πολιτεύματος.

Βασιλικός λόγος στη Βουλή, 11 Αυγούστου 1875, στο Βιβλίο μαθητή Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας, Γ' Τάξη Γενικού Λυκείου, Αθήνα, ΙΤΥΕ «Διόφαντος», 2015, σ. 79.

ΘΕΜΑ Δ1

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε στις νομοθετικές ρυθμίσεις του 1870-1871 και του 1917 για την επίλυση του αγροτικού ζητήματος στην Ελλάδα, και ειδικότερα:

α. στους στόχους και το περιεχόμενο των ρυθμίσεων (μονάδες 15)

β. στην υλοποίησή τους (μονάδες 10).

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Οι λόγοι που ωθούν την κυβέρνηση Κουμουνδούρου στη σημαντική αυτή θεσμική μεταβολή είναι πολλαπλοί.

α) *Λόγοι οικονομικοί:* Με την αγροτική μεταρρύθμιση του 1871 το κράτος επιχειρεί να επαυξήσει τα δικά του έσοδα από τα ποσά της εξαγοράς,

[1] απεκδέχομαι: προσδοκώ.

όπως και των τραπεζών και των εμπορικών ομάδων, καθώς έρχεται να ενισχύσει τις φυτείες και το μικρό ή μεσαίο οικογενειακό κλήρο. Με την επέκταση των εξαγωγών του αγροτικού προϊόντος των φυτειών, οι εμπορικές ομάδες θα δουν μια ταχεία ανάπτυξή τους, ενώ ταυτόχρονα θα ενισχυθεί ο ρόλος τους στη δανειοδότηση των τρεχουσών αναγκών των νέων τώρα μικροπαραγωγών. Με την παραχώρηση της δημόσιας γης, το κράτος θα στερηθεί το 25% της ακαθάριστης παραγωγής, αλλά θα αποκτήσει νέες πηγές εσόδων, τους φόρους και τους δασμούς, που θα επιβληθούν στο αυξημένο τώρα αγροτικό προϊόν των φυτειών, καθώς θα έχουμε μια επέκταση της επιχειρηματικής δραστηριότητας και αύξηση της παραγωγής.

β) *Λόγοι κοινωνικοί:* Αν και δεν υπάρχει κάποιο συγκροτημένο κίνημα ακτημόνων, οι καταπατήσεις των εθνικών και εκκλησιαστικών γαιών εκ μέρους μη κληρούχων ή μικροϊδιοκτητών σε διάφορες περιοχές της χώρας, ιδιαίτερα στην Πελοπόννησο, που δημιουργούν εστίες εντάσεων, συνηγορούν για την προικοδότηση αυτών των κοινωνικών ομάδων με «λαχίδια»[2] εθνικής γης. […]

Το όλο εγχείρημα μπορούμε να το δούμε ως ένα μέρος της όλης προσπάθειας του Α. Κουμουνδούρου, που αγκαλιάζει την περίοδο 1860-1880 και αποσκοπεί με την ανάπτυξη της γεωργίας […] στην προώθηση της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα.

Θ. Καλαφάτης, «Η αγροτική οικονομία. Όψεις της αγροτικής ανάπτυξης», Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000, τ.5, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2003, σ. 72.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Πρόθεση των Φιλελευθέρων ήταν να ενισχύσουν το εθνικό φρόνημα των χωρικών, βασικής πηγής οπλιτών για τους επερχόμενους πολέμους, αλλά και να ενισχύσουν την έλξη που ασκούσε το ελληνικό εθνικό πρόγραμμα μεταξύ των ποικίλων χριστιανικών πληθυσμών της Βόρειας Ελλάδας. Η ρητή υπόσχεση μιας εκτεταμένης αγροτικής μεταρρύθμισης εντάσσεται στην πολιτική αυτή, η οποία είχε άμεσα θετικά αποτελέσματα και προς τις δύο κατευθύνσεις. Αρχικά, η απαλλοτρίωση των τσιφλικιών (ειδικώς βεβαίως των χριστιανών γαιοκτημόνων) προβλεπόταν να γίνει εκουσίως, με διάφορα προγράμματα χρηματοδότησης των ακτημόνων αγοραστών και με αργούς

[2] λαχίδια: τεμάχια γης

ρυθμούς. Η όξυνση, όμως, των ενδοαστικών συγκρούσεων και ο Διχασμός του πολιτικού κόσμου έσπρωξε την Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης να υιοθετήσει ένα πιο ριζοσπαστικό πρόγραμμα υποχρεωτικής απαλλοτρίωσης.

Σ. Δ. Πετμεζάς, «Αγροτική οικονομία. Τα όρια του μοντέλου αγροτικής ανάπτυξης του 19ου αιώνα», στο Χ. Χατζηιωσήφ (επιμ.), Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα. Όψεις πολιτικής και οικονομικής ιστορίας 1900-1940, Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2009, σ. 219.

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ

Η λύση που επελέγη ήταν η αναπαραγωγή, στη Βόρειο Ελλάδα, του νοτιοελλαδικού κοινωνικού προτύπου, το οποίο στηριζόταν στη μικρή ιδιοκτησία και την οικογενειακή αγροτική εκμετάλλευση. Το πρότυπο αυτό είχε αποδειχτεί αρκετά επιτυχημένο, αν όχι από οικονομική οπωσδήποτε από πολιτική άποψη, καθώς είχε συμβάλει [...] στη σταθεροποίηση της κρατικής εξουσίας και του πολιτεύματος.

Η διανομή γης ήταν το κυριότερο όπλο που διέθετε το ελληνικό κράτος προκειμένου να νομιμοποιήσει την κυριαρχία του στη Βόρειο Ελλάδα. […]

Η αγροτική μεταρρύθμιση άρχισε τελικά να υλοποιείται από το 1923 και ύστερα […]. Η γη που διένειμε τότε το κράτος ανήκε προηγουμένως κυρίως σε Τούρκους και Βουλγάρους που είχαν αποχωρήσει, στο πλαίσιο της ανταλλαγής των πληθυσμών, αλλά και σε έλληνες μεγαλογαιοκτήμονες.

Α. Φραγκιάδης, Ελληνική οικονομία 19ος – 20ός αιώνας. Από τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση της Ευρώπης, Αθήνα, Νεφέλη 2007, σσ. 130-131.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

α. Κόμμα Γ. Θεοτόκη: σχολικό βιβλίο, σελ. 92-93 «Το κόμμα του Γ. Θεοτόκη ήταν πιο μετριοπαθές… και αποτέλεσε τον πυρήνα των Αντιβενιζελικών».

β. Προσωρινή Κυβέρνησις Κρήτης: σχολικό βιβλίο, σελ. 213-214 «Οργανώθηκε στο Θέρισο, με πρόεδρο τον Ελ. Βενιζέλο… και εξέδιδε την εφημερίδα "Το Θέρισο"».

γ. Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής: σχολικό βιβλίο σελ. 152 «Με βάση το άρθρο 11 της Σύμβασης της Λοζάνης… και της εκτίμησης της ακίνητης περιουσίας των ανταλλαξίμων». Επιπρόσθετα, συμπληρώνουμε από το σχολικό βιβλίο, σελ 146 την πρόταση: «Η Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής μερίμνησε για τη μεταφορά το 1924 και 1925 περίπου 200.000 Ελλήνων που παρέμεναν στην Καππαδοκία και γενικότερα στην Κεντρική και Νότια Μικρά Ασία.

ΘΕΜΑ Α2

α. Σωστό (σελ. 84)

β. Λάθος (σελ. 209)

γ. Λάθος (σελ. 220)

δ. Λάθος (σελ. 49)

ε. Σωστό (σελ. 54)

ΘΕΜΑ Β1

Σχολικό βιβλίο, σελ. 142-143: «Η επιστροφή των προσφύγων στη Μικρά Ασία… θα έπαιρναν πάλι το δρόμο της προσφυγιάς».

ΘΕΜΑ Β2

Σχολικό βιβλίο, σελ. 157: «Την αστική αποκατάσταση ανέλαβε περισσότερο το κράτος… (αρδευτικά και αποστραγγιστικά έργα, διάνοιξη δρόμων, κατασκευή ή επέκταση λιμανιών κ.α.)».

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

Γ1. Σχολικό βιβλίο, σελ. 78-79

α. Μέσα σε συνθήκες κυβερνητικής αστάθειας και εμφυλίου πολέμου, η Εθνοσυνέλευση του 1862 χρειάστηκε δύο ολόκληρα χρόνια, για να φτάσει στην ψήφιση συντάγματος. Ως πολίτευμα ορίστηκε η βασιλευομένη δημοκρατία αντί της μέχρι τότε συνταγματικής μοναρχίας. Κατοχυρώθηκαν μεταξύ άλλων η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, η άμεση, μυστική και καθολική (για τον ανδρικό πληθυσμό) ψήφος με σφαιρίδια, η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και η ελευθερία του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι.

Παρά την έντονη αντίδραση του βασιλιά Γεωργίου Α΄, η Εθνοσυνέλευση επέβαλε την αρχή να προέρχεται η κυβέρνηση από την κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Αυτό που δεν ορίστηκε με σαφήνεια, διότι θεωρήθηκε αυτονόητο, ήταν ότι ο βασιλιάς όφειλε να δώσει την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης σε βουλευτή του κόμματος που είχε την εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας της Βουλής. Ο Γεώργιος εκμεταλλεύτηκε αυτήν την ασάφεια, για να διορίζει κυβερνήσεις της αρεσκείας του. Σύμφωνα με την Ιστορία του Νέου Ελληνισμού δριμεία ήταν η κριτική που άσκησε ο Χαρίλαος Τρικούπης για αυτήν την τακτική του θρόνου. Ειδικότερα, μετά την εκλογική νοθεία στις 29 Ιουνίου 1874 δημοσιεύει το πολύκροτο άρθρο «Τις πταίει», στην εφημερίδα «Καιροί», στο οποίο αποδίδει την παρατεταμένη πολιτική κρίση στο Γεώργιο, λόγω της δεσποτικής συμπεριφοράς του. Από αυτήν ελλοχεύει μια επαναστατική, λανθασμένη και ριψοκίνδυνη έκβαση. Τέλος, απαλλάσσει το λαό, τα πολιτικά κόμματα και τους πολιτικούς από τις ευθύνες τους, θεωρώντας τους τελευταίους αδύναμους να αντικρούσουν την απολυταρχική πολιτική.

β. Η ιδέα για την επίλυση του προβλήματος ανήκε στον νέο τότε πολιτικό Χαρίλαο Τρικούπη το 1875.Ο τελευταίος υποστήριξε δημόσια ότι η μόνη λύση στο πρόβλημα της πολιτικής αστάθειας ήταν η συγκρότηση δύο μεγάλων κομμάτων εξουσίας, σύμφωνα με το πρότυπο της Αγγλίας. Για να καταστεί αυτό δυνατόν, έπρεπε ο βασιλιάς να αναθέτει την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης μόνο σε πολιτικό ο οποίος σαφώς είχε τη «δεδηλωμένη» εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας των βουλευτών. Αυτό θα στερούσε από τα κόμματα μειοψηφίας τη δυνατότητα να σχηματίζουν κυβέρνηση, θα τα ωθούσε σε συνένωση με τα μεγάλα και θα είχε ως

αποτέλεσμα σταθερότερες κυβερνήσεις πλειοψηφίας, δηλαδή τη διαμόρφωση του δικομματικού συστήματος, σύμφωνα με τον ίδιο τον Τρικούπη.

Ο βασιλιάς, υπό την πίεση της αντιπολίτευσης και του επαναστατικού αναβρασμού του λαού, υιοθέτησε τελικά την άποψη του Τρικούπη. Πιο συγκεκριμένα, ο Γεώργιος στο λόγο του στη Βουλή στις 11 Αυγούστου 1875 (Κείμενο Β) ομολόγησε το σεβασμό του στο Άρθρο 21 του Συντάγματος του 1864, που αφορούσε στην αρχή της λαϊκής κυριαρχίας. Υποστήριξε ότι τα καθήκοντα των βουλευτών ισοσκελίζονται με τα αντίστοιχα δικαιώματα. Τέλος, θεωρεί απαραίτητη τη δήλωση της εμπιστοσύνης των βουλευτών προκειμένου να λειτουργεί απρόσκοπτα το πολίτευμα.

Η ψήφιση, λοιπόν, της «αρχής της δεδηλωμένης» αποτελεί τομή στην πολιτική ιστορία της χώρας, καθώς οδήγησε σε μεταβολή του πολιτικού τοπίου. Το διάστημα μεταξύ του 1875 και του 1880 αποτελεί μεταβατική περίοδο. Στις εκλογές του 1875 και του 1879 κανένα κόμμα δεν κέρδισε την κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1884, τα δύο μεγάλα κόμματα, του Τρικούπη και του Δηλιγιάννη, έλεγχαν το 92,2% των εδρών στο Κοινοβούλιο. Αξιοσημείωτο είναι, επίσης, το γεγονός ότι τα 24 τοπικά ψηφοδέλτια που υπήρχαν στις εκλογές του 1879, μειώθηκαν σε 4 στις εκλογές του 1885. Έτσι προκύπτει ότι λίγα μόλις χρόνια ύστερα από την αρχή της δεδηλωμένης το κοινοβουλευτικό σύστημα και ο δικομματισμός θεμελιώθηκαν στην ελληνική πολιτική σκηνή.

ΘΕΜΑ Δ1

Σχολικό βιβλίο, σελ. 25 και 43-44

α. Από τα πολλά προβλήματα που κληροδότησε η οθωμανική κατοχή στο νέο ελληνικό κράτος, ξεχώριζε για την έκταση, τη σημασία και την πολυπλοκότητα του το ζήτημα των «εθνικών γαιών». Η διανομή τους, αν και αποτελούσε γενική επιθυμία, συναντούσε πολλά προβλήματα στην πράξη. Η οριστική αντιμετώπιση του προβλήματος έγινε με νομοθετικές ρυθμίσεις κατά την περίοδο 1870-1871. Στόχος των νομοθετημάτων ήταν να εξασφαλιστούν κατά προτεραιότητα οι ακτήμονες χωρικοί, με την παροχή γης, απαραίτητης για την επιβίωσή τους. Ταυτόχρονα, το κράτος προσπαθούσε να εξασφαλίσει, μέσα από τη διαδικασία της εκποίησης, τα μεγαλύτερα δυνατά έσοδα, που θα έδιναν μια ανάσα στο διαρκές

δημοσιονομικό αδιέξοδο. Όπως μας πληροφορεί το κείμενο Α, η επίλυση του αγροτικού ζητήματος αποτελεί μέρος της προσπάθειας του Α. Κουμουνδούρου, το διάστημα 1860-1880, να αναπτύξει τη γεωργία και να εκβιομηχανίσει τη χώρα. Συγκεκριμένα, οι λόγοι που ώθησαν την κυβέρνησή του στις σημαντικές αυτές νομοθετικές ρυθμίσεις είναι τόσο οικονομικοί, όσο και κοινωνικοί. Με την αγροτική μεταρρύθμιση θα αυξηθούν τα κρατικά εισοδήματα, καθώς θα ενισχυθούν οι φυτείες και η μικρή και μεσαία οικογενειακή ιδιοκτησία, ενώ παράλληλα με την επέκταση των αγροτικών εξαγωγών θα υπάρξει γρήγορη ανάπτυξη των εμπόρων και θα ενισχυθεί ο ρόλος τους στη δανειοδότηση των μικροπαραγωγών. Θεωρούσε ότι η παραχώρηση των εθνικών γαιών μπορεί να στερήσει από το κράτος το 25% της ακαθάριστης παραγωγής του, όμως θα αποκτηθούν νέες πηγές εσόδων από τους φόρους και τους δασμούς, θα επεκταθεί η επιχειρηματική δραστηριότητα και θα αυξηθεί η παραγωγή. Όσον αφορά τους κοινωνικούς λόγους που ώθησαν στην επίλυση του αγροτικού ζητήματος, θα δοθούν κομμάτια γης σε μη κληρούχους ή μικροϊδιοκτήτες και έτσι θα αποφευχθούν οι κοινωνικές εντάσεις που δημιουργούνταν μέχρι τώρα με τις καταπατήσεις των εθνικών και εκκλησιαστικών γαιών σε διάφορες περιοχές της χώρας, ιδιαίτερα στην Πελοπόννησο. Σύμφωνα με τις σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις, οι δικαιούχοι αγρότες μπορούσαν να αγοράσουν όση γη ήθελαν, με ανώτατο όριο τα 80 στρέμματα για ξηρικά εδάφη και τα 40 στρέμματα για αρδευόμενα.

Στο χρονικό διάστημα μεταξύ της αγροτικής μεταρρύθμισης του Αλ. Κουμουνδούρου και του Ελ. Βενιζέλου έγιναν περαιτέρω προσπάθειες διευθέτησης του αγροτικού ζητήματος και της μεγάλης ιδιοκτηρίας, αλλά οι ενέργειες αυτές προσέκρουαν σε εμπόδια. Το αποφασιστικό βήμα προς την ολοκλήρωση της αγροτικής μεταρρύθμισης του 1917 έγινε στα ταραγμένα χρόνια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου και του «εθνικού διχασμού». Το 1917 η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη αποφάσισε την ολοκλήρωση της μεταρρύθμισης. Ο στόχος ήταν διπλός: αφενός η στήριξη και ο πολλαπλασιασμός των ελληνικών ιδιοκτησιών γης στις νεοαποκτηθείσες περιοχές και αφετέρου η αποκατάσταση των προσφύγων και η πρόληψη κοινωνικών εντάσεων στον αγροτικό χώρο. Όπως σχολιάζεται στο Κείμενο Β, η πρόθεση του Βενιζέλου και των Φιλελευθέρων ήταν αφενός η ενίσχυση του εθνικού φρονήματος των αγροτών, οι οποίοι θα αποτελούσαν τον κύριο όγκο του στρατού στους επερχόμενους πολέμους, αφετέρου να ενισχυθεί η έλξη του ελληνικού εθνικού προγράμματος στους χριστιανικούς

πληθυσμούς της βόρειας Ελλάδας. Σύμφωνα με τον Φραγκιάδη, το καθεστώς μικροϊδιοκτησίας αποδείχθηκε επιτυχημένο περισσότερο από πολιτική άποψη, καθώς οδήγησε στη σταθεροποίηση της κρατικής εξουσίας και του πολιτεύματος. Παράλληλα, ήταν το μόνο όπλο της κυβέρνησης να νομιμοποιήσει την κυριαρχία της στις νεοαποκτηθείσες περιοχές της βορείου Ελλάδας.

β) Οι στόχοι των νομοθετικών μεταρρυθμίσεων του 1870-1871 ήταν αντιφατικοί και στην πραγματικότητα μόνο ο πρώτος, δηλαδή η εξασφάλιση των ακτημόνων με την παροχή γης, επιτεύχθηκε σε ικανοποιητικό βαθμό. Από το 1870 ως το 1911 διανεμήθηκαν 2.650.000 στρέμματα με 370.000 παραχωρητήρια, πράγμα που δείχνει ότι οι φιλοδοξίες ή οι δυνατότητες των αγροτών για απόκτηση καλλιεργήσιμης έκτασης ήταν περιορισμένες αλλά και ο πολυτεμαχισμός της γης ήδη μεγάλος. Πρέπει να επισημανθεί ότι για τις περιοχές που χαρακτηρίζονταν ως φυτείες, ελαιόδεντρα και αμπέλια, ο μέσος όρος έκτασης των ιδιοκτησιών ήταν σαφώς μικρότερος εκείνων που προορίζονταν για καλλιέργεια δημητριακών. Επρόκειτο όμως για σημαντική διανομή καλλιεργήσιμων γαιών, ιδιαίτερα αν συγκριθεί με τα 600.000 στρέμματα εθνικών γαιών που είχαν διανεμηθεί τα προηγούμενα χρόνια, από το 1833 μέχρι το 1870. Ωστόσο, μόνο το 50% περίπου του αντιτίμου των παραχωρούμενων γαιών πληρώθηκε τελικά στο κράτος από τους αγοραστές της εθνικής αυτής ιδιοκτησίας.

Σχετικά με τα νομοθετήματα του 1917, η απαλλοτρίωση των μεγάλων αγροτικών ιδιοκτησιών έγινε δυνατή στα αμέσως μετά τον πόλεμο χρόνια, όταν η ανάγκη αποκατάστασης των προσφύγων βρέθηκε στο επίκεντρο του κρατικού ενδιαφέροντος. Όπως αναφέρει το κείμενο Β, αρχικά προβλεπόταν η εκούσια απαλλοτρίωση των τσιφλικιών των χριστιανών γαιοκτημόνων με προγράμματα χρηματοδότησης των ακτημόνων αγοραστών. Όμως, οι ενδοαστικές συγκρούσεις που προκλήθηκαν και η όξυνσή τους, καθώς και ο εθνικός διχασμός οδήγησε την κυβέρνηση στην υιοθέτηση ενός ριζοσπαστικότερου προγράμματος υποχρεωτικής πλέον απαλλοτρίωσης. Σύμφωνα με το κείμενο Γ, διανεμήθηκαν τα κτήματα των Τούρκων και των Βουλγάρων που είχαν αποχωρήσει, λόγω της ανταλλαγής των πληθυσμών, αλλά και Ελλήνων μεγαλογαιοκτημόνων. Επιλέχθηκε το μοντέλο της δημιουργίας μικρής ιδιοκτησίας οικογενειακού αγροτικού χαρακτήρα τόσο για τη νότια, όσο και για τη βόρεια Ελλάδα. Η αναδιανομή που έγινε έφτασε στο 85% των καλλιεργήσιμων εκτάσεων στη Μακεδονία και στο 68% στη

Θεσσαλία. Στο σύνολο της καλλιεργήσιμης γης της χώρας το ποσοστό αυτό ανήλθε σε 40%. Μετά από λίγα χρόνια, κάτω από την πίεση του προσφυγικού προβλήματος, η αγροτική μεταρρύθμιση ολοκληρώθηκε και οδήγησε την αγροτική οικονομία της χώρας σε καθεστώς μικροϊδιοκτησίας.

ΤΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΕ Ο ΤΟΜΕΑΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ ΤΩΝ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΩΝ

«ΟΜΟΚΕΝΤΡΟ» ΚΑΙ «ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ» ΦΛΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

www.floropoulos.gr

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Μ. – ΛΙΑΒΑΡΗ Α. – ΠΟΥΛΑΚΟΥ Μ. – ΣΟΥΛΟΥΤΖΟΓΛΟΥ Ρ.